

RAZSTAVE EXHIBITIONS

ŠAMANIZEM LJUDSTEV SIBIRIJE

Nina Zdravič Polič

243

Razstava je bila umeščena v program Slovenskega etnografskega muzeja (SEM), za katerega je značilno kontinuirano posvečanje promociji kulturne raznolikosti. SEM tako stremi h komuniciranju spoznanj tudi o bolj oddaljenih in malo poznanih kulturah in njihovih etničnih identitetah, pri čemer razkriva izjemno bogastvo materialne, družbene in duhovne kulture ter modrosti avtohtonih ljudstev sveta.

Kot je zapisala direktorica SEM dr. Tanja Roženberger v predgovoru razstavnega kataloga: »Vsebina te gostujoče razstave sledi enemu glavnih sporočil Slovenskega etnografskega muzeja in stalne razstave *Med naravo in kulturo*. Ta govori o enoviti skladnosti človeka z naravo in o posameznikovem razumevanju in sprejemanju sveta kulture v kontekstu celotnega univerzuma, tudi med demonskimi, svetimi, nadnaravnimi in pravljničnimi, mitičnimi, mitološkimi in mističnimi svetovi« (str. 8).

Šamanov boben, ljudstvo Hakasi, vzhodna Sibirija, konec 19. stol.–zač. 20. stol. (foto: Miha Špiček, 2019)

Razstava v SEM je bila plod strokovnega sodelovanja SEM z Ruskim etnografskim muzejem iz Sankt Peterburga, enim največjih etnografskih muzejev v Evropi. Celovita uresničitev projekta je bila vsestransko zahtevna naloga, ki je ne bi bilo brez visokega medsebojnega strokovnega zaupanja in usklajene partnerske ambicije po sodelovanju.

Že jeseni 2019 (24. september–30. november) je SEM gostoval v Ruskem etnografskem muzeju v Sankt Peterburgu z razstavo *Poslikane panjske končnice: Imaginarij svetega in posvetnega* (kustosinja dr. Bojana Rogelj Škafar), s katero je predstavil izjemno zbirko panjskih končnic.

244

Razstava *Šamanizem ljudstev Sibirije* je razkrivala šamanizem kot izjemen fenomen svetovne civilizacije, ki se v različnih oblikah in različnih časih pojavlja v Aziji, Evropi in Ameriki od kamene dobe do danes. Osredotočala se je na oblike šamanizma avtohtonih ljudstev Sibirije in ruskega Daljnega vzhoda, katerega nosilci so šamani – posredniki med nebom in zemljo. Sibiriska ljudstva so imela šamane za posebne ljudi, ki so znali komunicirati z božanstvi in duhovi.

Osvetljevala je bistvene sestavine šamanizma, za katerega je značilno posebno pojmovanje zgradbe sveta, sestavljenega iz treh delov – zgornjega (neba, kjer prebivajo bogovi), srednjega (zemlje, kjer živijo ljudje) in spodnjega (podzemlja umrlih). Med seboj so povezani z osrednjo osjo (axis mundi). Simbol te svete navpičnice je drevo sveta, iz katerega si je šaman izdelal svoj boben. Šaman je veljal za osebo, ki so jo izbrali duhovi, saj je zmožni vzpostaviti stik z duhovnimi bitji vseh treh svetov. V obredu, imenovanem kamlanje, je dosegel zamaknjenost, v kateri je prečil svet duhov. Bil je posrednik med človekom, naravo in svetim svetom, naseljenim z duhovi, in stremel je k sožitju narave in človeštva. Bil je skrbnik redkih znanj in tradicij in imel bistveno vlogo v življenju skupnosti – s pomočjo obredov se je vključeval v njene družbene, gospodarske in duhovne aktivnosti. Pri obredih so šamana spremljali predniki in njegovi duhovni pomočniki.

Razstava je seznanjala z mitološko podobo sveta, s predstavami o duši, z vlogo šamana in njegovim ritualnim obredjem (npr. povezanim z lovom, zdravljenjem, družinskim življenjem) ter odstirala povezave šamanizma s krščanstvom in budizmom.

Prikazane so bile obredne oprave šamanov ljudstev Evenkov, Čukčev in Udehov ter kakazijske šamanke. Okrašene so s podobami duhov in z amuleti, ki so imeli v njihovi praksi poseben pomen, in pripomočki (boben, tolkalo, paličice idr.) kot ponazorili šamanovega statusa in njegove svete moči. Izjemno je poslikano ogrinjalo iz ribje kože z antropomorfnimi liki šamanskih prednikov in duhov, ki si ga je šaman nadel za obredni ritual, namenjen porodnici – materi bodočega šamana. Med razstavljenimi predmeti sta bili tudi risbi šamanke, ki predstavljata mitološko strukturo sveta in rojstvo njene moči, drugi raznovrstni predmeti in šamanski atributi (figurice podob duhov – pomočnikov in šamanovih zavetnikov), šamanska naglavna pokrivala in maske.

Duh šamanovega prednika, ljudstvo Udegi, vzhodna Sibirija, konec 19.–zač. 20. stol.
(foto: Miha Špiček, 2019)

Predstavitev svetih predmetov skupaj s fotografijami in zvočnim filmom o šamanskih ekstatičnih obredih je odslilkavala navdihujočo značilnost sibirskega šamanizma, ki se kaže v nerazdružljivi povezavi med človekom, naravo in kulturnim izročilom.

Poglobljeno vsebinsko dopolnilo z besedili ruskih strokovnjakinj za šamanizem v slovenščini in angleščini je katalog razstave oz. vodnik po razstavi, ki smo ga uredili, izdali in založili v SEM.

Razstavo je od maja do oktobra 2019 spremljal pester program tematskih dogodkov. Med njimi številna javna in strokovna vodenja po razstavi; delavnice *Pomoč z umetnostjo* v izvedbi študentov Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani; predavanja, sibirsko-slovansko šamansko kamlanje z dr. Miro Omerzel in ansamblom Vedun; pripovedke o ruskem življenju v sodelovanju z Maryno Bilash, jezikovno šolo Linguarus in Ruskim centrom znanosti in kulture v Ljubljani; znanstveni simpozij na temo Pogledi na duhovne svetove na Slovenskem ...

Razstava je bila na ogled v pritličju razstavne hiše SEM med 17. aprilom in 20. oktobrom 2019. Zasnovali sta jo dr. Valentina V. Gorbačova in Karina Ju. Solovjova iz Ruskega etnografskega muzeja, kustosinja razstave je bila dr. Valentina V. Gorbačova. Avtorsko skupino so sestavljale dr. Valentina V. Gorbačova, Karina Ju. Solovjova, Irina A. Karapetova in Marina V. Fedorova. Besedila sta prispevali dr. Valentina V. Gorbačova in Karina Ju. Solovjova, koordinatorka projekta je bila Ana N. Nikolajeva, restavratorji so bili Artjom S. Adi, Vladimir V. Volinski, Karina K. Moisejeva, Jelena V. Tolstih, prevajalka Anastasija V. Kaljuta. S strani SEM pa

je bila vodja projekta in kuratorica Nina Zdravič Polič. Idejno zasnovo postavitve razstave je prispevala mag. Jasna Kralj Pavlovec v sodelovanju z Nino Zdravič Polič, arhitektura in oblikovanje sta delo mag. Jasne Kralj Pavlovec, grafično oblikovanje in vizualna podoba pa Danijele Grgić. Sodelavci SEM: znanstvena sodelavca: dr. Bojana Rogelj Škafar, dr. Marko Freljih; restavratorji: mag. Ana Motnikar, Žiga Rehar, Gregor Kos, Jožica Mandelj Novak; programi in izobraževalne dejavnosti: Sonja Kogej Rus, Špela Regulj; komuniciranje in programi: Nina Zdravič Polič, mag. Maja Kostric Grubišič, Jure Rus; multimedijška podpora: Jure Rus; oblikovanje zemljevida: Žiga Rehar; tehnična podpora: Silvester Lipovšek, Boštjan Marolt, Andrej Plešec; urednici razstavnih besedil: Nina Zdravič Polič, dr. Bojana Rogelj Škafar; prevodi: David Limon, Veronika Sorokin; lektura: David Limon, Vlado Motnikar. Gradivo na razstavi: izbor predmetov iz obsežnih zbirk Ruskega etnografskega muzeja, ki predstavljajo kulturo prvotnih ljudstev Sibirije in ruskega Daljnega vzhoda in tudi šamanizma. Na razstavi je bilo prikazanih 80 redkih etnografskih predmetov in 40 arhivskih fotografij, ki odslikavajo duhovno kulturo 15 (od 45) avtohtonih sibirskih ljudstev iz poznega 19. in prve polovice 20. stoletja. Razstavo so podprli: Forum slovanskih kultur, Veleposlaništvo Ruske federacije v Republiki Sloveniji in Expedition of Sardar S. Sardarov. Medijski partnerji so bili: RTV SLO Val 202, In Your Pocket Slovenia, TAM-TAM, DPG.